

LENI RIEFENSTAHL IN »TRIUMF VOLJE / TRIUMPH DES WILLENS«

Strokovni članek | 1.04

Izveček: V članku avtorica predstavlja slikovito življenjsko pot znane umetnice Leni Riefenstahl ter njeno vsestransko umetniško delo. Nepristransko skuša prikazati vse plati njenega življenja in dela, predvsem pa njeno zagnanost in voljo, s katero je uspela v vsem, česar se je lotila. Še posebno se posveča filmu *Triumf volje*, s katerim je postala svetovno znana in velja za najboljši propagandni film vseh časov. Hkrati pa je bil ta film tudi največja ironija njenega življenja, saj je bila zaradi kritik, da sodeluje z nacizmom, Riefenstahlova večji del življenja skoraj izobčena.

Abstract: Presented is the fascinating life of Leni Riefenstahl, a well-known artist, and her versatile work. Aiming at an unbiased approach, the author attempts to portray all aspects of Riefenstahl's life and work, and especially her ardor and strong willpower that enabled her to realize everything she had set her heart on. Special emphasis is on her film *Triumph des Willens* (Triumph of the Will) that has been proclaimed the best propagandistic film of all times and made her noted all over the world. Yet, ironically, this film also earned her the label of Nazi collaborator and made her an outcast throughout most of her later life.

Uvod

»Her talent was her tragedy. / Njen talent je bil njena tragedija.«

Ray Müller, režiser biografskega dokumentarnega filma *The Wonderful, Horrible Life of Leni Riefenstahl*.¹

Leni Riefenstahl – »Madame 20. Jahrhundert« – plesalka, igralka, filmska producentka, režiserka, fotografinja, ki je bila aktivna še v svojih devetdesetih letih, se nikoli ni mogla otresti asociacij na nacistični tretji rajh. Njeno življenje je bilo zaradi snemanja dokumentarnih filmov v nacistični Nemčiji v tridesetih let 20. stoletja obremenjeno s preteklostjo; njeni filmi so močno vplivali na svetovno filmsko produkcijo, sama pa se je soočala z nezaupanjem javnosti in si po padcu nacizma nikakor ni mogla povrniti nekdanjega ugleda. Čeprav je bila pogosto imitirana in spoštovana umetnica, je vse do svoje smrti 8. septembra 2003 ostala umetniško osamljena. Njeni filmi o nacistični Nemčiji, Hitlerju ter junaških olimpijskih igrah, so – ironično – po eni strani ohranjali spomin na njeno umetniško genialnost, po drugi pa na neprijetno preteklost. Večkrat je bila citirana kot »Hitlerjeva propagandistka« (prim. Leskovšek 2005; Sigmund 2004), sama pa je vse do smrti zatrjevala, da o njegovem delovanju ni vedela nič.

Življenje in delo Leni Riefenstahl je za različne znanosti in panoge, od zgodovine, sociologije, politike, pa do različnih umetnostnih zvrsti, režije, itd. vir preučevanja in navdiha. Zdi pa se, da sta etnologija in kulturna antropologija ostali neka-ko oddaljeni od njenega življenja in njene umetnosti, čeprav bi lahko oboji iz obojega črpali gradivo za svoje raziskave. Njeno delo lahko uporabimo kot vir razmišljanj o vizualnem, filmski umetnosti, antropologiji medijev, preučevanju psihologije množic, v zgodovinski in politični antropologiji in drugod.

S pomočjo dostopne in zelo raznolike literature bom na krat-

ko povzela njeno življenje in delo ter poskušala prikazati predvsem njeno življenjsko voljo, s katero je v svetovnem merilu in svojih poznih letih uspela praktično v vsem, česar se je lotila.

Življenje in delo

Berta (Bertha) Helene Amalie Riefenstahl – Leni Riefenstahl se je rodila v Berlinu 22. avgusta 1902. Že kot otrok je kazala železno voljo, zagrizenost in zanimanje za mnoge stvari. Zgodaj se je pokazalo tudi njeno »izrazito nagnjenje k razkazovanju« (Sigmund 2004: 96). Ob vsaki priložnosti je pred neznanci uprizarjala vragolije in prave umetniške predstave. Gimnazijo v Berlinu je končala z odliko, pozneje je na Berlinski šoli za umetnost poleg ruskega baleta študirala tudi moderni ples. Že njen prvi solo nastop je navdušil kritike in tako je že na začetku svoje kariere postala cenjena plesalka. Povabili so jo v Deutsches Theater in med letoma 1923 in 1926 je plesala na odrih mnogih evropskih mest. Leta 1925 pa si je med nastopom nesrečno poškodovala gleženj in tako se je njena plesna kariera začasno končala. Priznani režiser Arnold Fanck je nadarjeno Leni povabil k sodelovanju; njena odskočna deska je bil leta 1926 film *Sveta gora / Der Heilige Berg*. Postala je odmevna igralka velikih berlinskih studiev. Že leta 1931 je ustanovila svojo produkcijsko hišo Leni Riefenstahl-Produktion in začela uresničevati svoje lastne režijske zamisli. Njen film *Modra svetloba* je bil nagrajen na filmskem festivalu v Benetkah (1932).

Konec leta 1932 se je Leni vrnila v Nemčijo in se vse pogo-
steje udeleževala praznovanj in družabnih srečanj funkcionarjev NSDAP,² saj jo je govor njenega voditelja na enem od shodov izjemno navdušil. Tudi Hitler se je zanimal za njeno delo in si je ogledal več njenih filmov. Na njegovo pobudo je nastal film, ki ji je prinesel mednarodno slavo: *Triumf volje / Triumph des Willens*. Dokumentarec o konvenciji nacistične

1 The German Hollywood Connection, <http://www.germanhollywood.com/rief.html>, 20. 5. 2007.

2 Nacionalsocialistična nemška delavska stranka, katere predsednik je bil Adolf Hitler.

* Polona Bajda, absolventka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Vojkova 77. E-naslov: polona.bajda@amis.net

stranke od 4. do 10. septembra 1934 v Nürnbergu je bil označen kot najboljši propagandni film vseh časov.³ Hkrati je bila Riefenstahlova označena tudi kot »ekskluzivni« propagandist tretjega rajha, njen film pa kot »mojstrstvo manipulacije«.⁴ Ker je sama ves čas trdila, da film ni propaganda, temveč dokumentarec zgodovine, je dobila naziv »mati dokumentarnega filma«. Režiserka je za film dobila nemško filmsko nagrado (Deutscher Filmpreis), leta 1935 zlato medaljo na beneškem bienalu, leta 1937 na Svetovni razstavi v Parizu pa nagrado Grand Prix.⁵ Nekateri trdijo, da je *Triumf volje* še danes »nevaren film«, ker na »izjemno umetniški način propagira fašistično ideologijo«.⁶ Zaradi takšnih pogledov je film v masovnih medijih na nek način poluradno cenzuriran, vedno prikazan le po delih, v celoti le na zaprtih projekcijah. Film *Triumf volje* je najbolj citiran primer uspešne filmske propagande in velja za najboljši propagandni film vseh časov (Leskovšek 2005: 45).

S prošnjo, naj posname film o velikem športnem dogodku, se je nanjo obrnil tudi organizacijski odbor enajstih poletnih olimpijskih iger, ki so bile med 1. in 16. avgustom 1936 v Berlinu. Film *Olimpiada / Olympia* sestavljata dva dela – Praznik ljudstva / Fest der Völker in Praznik lepote / Fest der Schönheit. Sigmundova piše, da si je režiserka namesto golega prikaza tekmovalj zamislila posneti olimpijsko idejo, prikaz dolge zgodovine od antičnih metalcev diska do sedanjosti. Film je bil pohvaljen zaradi tehnične dovršenosti in umetniškega prikaza, kritiziran pa, ker naj bi prikazoval »nacistično estetiko« (Sigmund 2004: 96). Poudarjeno je prikazovanje človeškega telesa, povezovanje nemške zgodovine z antično ter prikazovanje zdravega duha in telesa nemškega naroda (prim. Žižek 2003). Čeprav film uvrščajo med deset najboljših svetovnih filmskih stvaritev, pa je ostal kontroverzen zaradi političnih asociacij. Leta 1939, ko je bila njena kariera na vrhuncu, je zanj dobila zlato medaljo Mednarodnega olimpijskega odbora, čemur je sledila evropska turneja. Vendar so jo na potovanju v ZDA leta 1938 napadli kot Hitlerjevo ljubico in v njej videli predstavnico nacističnega režima. Film *Olimpiada* so v ZDA bojkotirali in celo nekdanji prijatelji iz umetniškega sveta z njo niso več želeli imeti stika (po Mihelič 2005: 13).

Izbruh druge svetovne vojne je globoko zarezal v življenje in ustvarjanje Leni Riefenstahl. Odklanjala je sodelovanje pri filmih »v siegfriedovskem duhu« (Sigmund 2004: 108), zato jo je tretji rajh izključil iz vseh nadaljnjih projektov. Kot piše Sigmundova, je sama začela snemati več filmov, ki pa jih ni končala, prav tako pa je ostala brez novih naročil za snemanje

dokumentarnih filmov. Vrnila se je k snemanju romantičnih »gorskih« filmov in skoraj vse vojno obdobje snemala film *Nižavje / Tiefland*. Vlogo Špancev so odigrali Romi, pripeljani iz bližnjega koncentracijskega taborišča. Zaradi težav s produkcijo in sočasnih političnih dogodkov je bil film končan in predvajan skoraj desetletje pozneje. Leta 1944, pri svojih 42. letih, se je Leni poročila s stotnikom alpincev Petrom Jacobom, vendar sta se ločila že po dveh letih (vse po Sigmund 2004: 95–112).

Po vojni je bila zaradi sodelovanja z nacisti nekaj časa v zaporu. Leta 1948 je nemško sodišče odločilo, da ni bila aktivna članica NSDAP ali katere izmed njenih organizacij. (Isto leto ji je Mednarodni olimpijski komite za film *Olimpiada* podelil zlato medaljo in diplomu.) Na več kot petdesetih sodnih procesih se je borila za svoj sloves in avtorske pravice svojih filmov. Po dolgih letih je bil leta 1954 premierno uprizorjen film *Nižavje*, vendar je bil nesodoben in gledalcem nezanimiv. Ko pa se je izvedelo, da so sodelovali ujetniki iz koncentracijskih taborišč, pa so film popolnoma umaknili iz kinodvoran. V petdesetih letih je načrtovala in tudi začela snemati več filmov, ki pa jih ni nikoli končala. »Veljala je za izobčeno. Čutila je vsesplošno zavračanje ...« (Sigmund 2004: 111), zato se je njena režiserska kariera končala.

Pri svojih 60. letih je začela znova. Posvetila se je fotografiji in ustvarila serijo slik o takrat neznanem sudanskem plemenu Nuba. Na odpravi v Sudan se ji je pridružil 40 let mlajši snemalec Horst Kettner, ki je postal njen prijatelj, sodelavec in sopotnik. Z njim je ostala vse do svoje smrti leta 2003.

Med letoma 1962 in 1977 je kot prva tujka živela med pripadniki plemena Nuba v južnem Sudanu, preučevala njihov način življenja, predvsem pa ves čas fotografirala (glej npr. Taschen 2000). Njena reportaža o plemenu Nuba / *Die Nuba*, objavljena leta 1973, je doživela izjemen uspeh. Leta 1976 je sledila druga knjiga *Ljudje iz Kaua / Die Nuba von Kau*. Njene fotografije so bile pohvaljene kot prava »paša za oči« in kot dokument življenja ogroženega plemena. Na drugi strani pa so se ponovno pojavile razprave o kultu telesa, ki so ga nekateri razbirali iz posnetkov golih Nub, mišičastih vojščakov in lepih deklet. Očitali so ji, da z njimi »oživlja svojo umetnost iz tedanjega časa« (Sigmund 2004: 111), nekateri pa so ji očitali pretirano abstrakcijo oseb in estetski poudarek. Po mnenju Slavoj Žižka je Riefenstahlova v vseh svojih delih nakazovala nagnjenje k estetiki telesa. Že »gorski filmi v 20. letih, ki jih je pozneje tudi režirala, so proslavljali junaštvo in telesno vzdržljivost v ekstremnih pogojih visokih gora. Pozneje je podobno nadaljevala v 'nacističnih dokumentarcih'« (Žižek 2003: 1). Poleg fotografij o Nubah je Riefenstahlova izdala še nekaj drugih knjig o Afriki, o njenem delovanju med Nubami pa je bil leta 2003 posnet tudi film *Ein Traum von Afrika*. K Nubam se je še enkrat vrnila v 99. letu starosti. Ob povratku je helikopter strmoglavil, vendar jo je odnesla brez hujših poškodb.

Pri svojih 70. letih se je od portretiranja ljudi usmerila k podvodni fotografiji. Naučila se je podvodnega potapljanja in pričela fotografirati podvodno naravo. V 80. in v začetku 90. let je izdala nekaj knjig s podvodno fotografijo ter na to temo

3 The German Hollywood Connection, <http://www.germanhollywood.com/rief.html>, 20. 5. 2007.

4 Jovan Jovanović (2005) Leni Riefenstahl – dokumentaristka in/ali propagandistka. Kino klub JSKD, http://www.jskd.si/dejavnosti/film/seminar/klub/list_riefenstahl_05.htm, 30. 5. 2007.

5 Uradna stran o Leni Riefenstahl, <http://www.leni-riefenstahl.de/>, 23. 5. 2007.

6 Jovan Jovanović (2005), Leni Riefenstahl – dokumentaristka in/ali propagandistka. Kino klub JSKD, http://www.jskd.si/dejavnosti/film/seminar/klub/list_riefenstahl_05.htm, 30. 5. 2007.

leta 2002 posnela tudi film *Podvodne impresije / Impressionen unter Wasser*.⁷

Leni Riefenstahl je vse do svoje smrti trdila, da umetnost in politika nimata nič skupnega in da je njeno delo izraz umetnosti. Umrla je na svojem domu v Pöcking, 8. septembra 2003, nekaj tednov po svojem 101. rojstnem dnevu.

Film »Triumf volje / Triumph des Willens«, 1934

Hitler in Goebbels, tedanji »veliki mojster kinematografije, minister za prosveto in propagando« (Mihelič 2005: 10), sta pri iskanju novega umetniškega navdiha našla Leni Riefenstahl. Bila je znana plesalka in igralka, njen režijski prvenec *Modra svetloba* je bil že nagrajen, kot privrženka režima pa je bila zanesljiva tudi v političnem smislu. Pri filmskem ustvarjanju je imela zato vso umetniško svobodo. Tretji rajh je bil tako v filmu *Triumf volje* »predstavljen skozi oči umetnice in občudovalke« (Leskovšek 2005: 44). »Film prikazuje priprave, Hitlerjev prihod, procesije, orjaške svastike, histerične množice in govore, ki so skoreografirani v mistični, ekstatični, wagnerjanski spektakel« (Mihelič 2005: 1).

Riefenstahlova je dobila nalogo posneti dokumentarec o konvenciji nacistične stranke od 4. do 10. septembra 1934 v Nürnbergu, ki bi prikazal veličino nacionalsocializma in slavo nemškega naroda. Aleša Mihelič piše, da je v filmu spretno združila umetnost, nacistično ideologijo in simboliko v učinkovito propagandno sporočilo. Posebna teža filma je v njegovi historični relevantnosti, saj je bil zasnovan v zgodovinskem trenutku, ko še nikakor ni bil jasen izid morije, povzročene z ideologijo, ki jo poveljuje *Triumf volje*, podkrepljen pa je bil s podatki, ki so bili pozneje izbrisani iz osebnih spominov udeležencev ali celo iz zgodovinskega spomina (Mihelič 2005: 15).

Film je tehnično in estetsko dovršen. Igra na patriotska in nacionalistična čustva, tako v podobah, glasbi kakor v strukturi. Primarni cilj propagande tretjega rajha je bil radikalno rekonstruirati nemški narod, ga navdušiti za nacionalsocializem ter doseči enotnost ljudstva in njegovih voditeljev. Želja po skupnosti je svojo moč črpala iz preteklosti. Človek se je moral v tem konfliktnem času iz individualista kar naenkrat preleviti v človeka skupnosti. Režiserka je zavrгла do tedaj znan dokumentarni stil, to je statično kamero in komentar. S pomočjo razgibanih posnetkov, različnih zornih kotov in vrste inovacij je naredila dokumentarni film dinamičen, česar dotlej ni naredil še nihče (Mihelič 2005: 44, 45). Prav za ta film je razvila številne nove tehnike v kameri in montaži, ki vzbujajo občutek nenehne dinamike, kar je pripeljalo do povzdigovanja Hitlerjevega lika in nacistične ideologije (zvestoba, moč, sloga, nemškost, velika nemška preteklost, mladost, revolucija in seveda še enkrat povzdigovanje Hitlerja na raven boga, ki vse to združuje) (Mihelič 2005: 13).

Edinstven prispevek Riefenstahlove je bilo gibanje. Snemalci so snemali na tračnicah, celo na kotalkah. Novost je bila tudi odsotnost komentarja, pri njej so govorile podobe, slika. Tudi

njena montaža je bila drugačna (prim. Leskovšek 2005; Mihelič 2005). Sliko je koordinirala z glasbo, pri tem pa z nežnimi melodijami igrala na čustva, stopnjevanje dogajanja pa je poudarjala s koračnicami. Nekateri filmski prizori so prepričljivejši od realnosti (v resnici ni bilo tako obsežnih proslav, pohodov, itd.). Leta 1935 je Leni Riefenstahl napisala knjigo o njegovem snemanju *Hinter den Kulissen des Reichsparteitag-Films / Za kulisami Reichsparteitag filmov*. V knjigi priznava, da je pomagala pri pripravi na shod v Nürnbergu. Namenoma naj bi ga pripravljali z namenom večje učinkovitosti filma⁸ – kongres je bil vnaprej zamišljen kot filmski spektakel. Riefenstahlova je tudi več kot pol leta montirala nad sto tisoč metrov posnetega filmskega materiala, pri čemer je šla tako daleč, da je nekatere »neuspele« kadre posnela celo naknadno (Mihelič 2005: 17).

Za takratne razmere je imela pretirano veliko filmsko ekipo, kar 172 ljudi. Zaradi neopaznosti se je veliko njenih kameramanov oblačilo v uniforme. V *Triumfu volje* so uporabili prenovljene tehnike snemanja, kot so premikajoče se kamere in posebni objektivni za ustvarjanje izkrivljene perspektive. Da bi ujela zamišljene zorne kote, so izkopali jame pod govorčevim odrom, polagali tirnice za snemanje v gibanju in fotografirali z zraka. Veliko je bližnjih posnetkov množice, ki gleda in posluša Hitlerja, in Hitlerjevih poz, posnetih z nižjega zornega kota, kar ga je delalo junaškega. Razen predgovora v filmu ni govorenega uredniškega komentarja, saj je raje poudarjala s hitrimi montiranimi izrezi, sestavljanjem filmskih scen in z glasbo. V filmu je uporabljala prave zvoke. Večina glasbe v njenih filmih je neposredna reprodukcija Wagnerjevih oper; z njenimi modifikacijami je ustvarjala vročekrvno in živahno vzdušje, ki se je večkrat tik pred Hitlerjevim govorom razvilo v občutek blaznosti.⁹

Najpomembnejši simbol nacistične propagande je bil Adolf Hitler kot heroični vodja, izbranec, rešitelj nemškega naroda, ki ga usoda in previdnost varno vodita skozi vse nevarnosti – in kot tak bo tudi pravilno odločal o usodi nemškega naroda in ga vodil. Goebbelsova propaganda je sistematično gradila mit o Hitlerju in ga približala nemškemu narodu (Leskovšek 2005: 47); Leni Riefenstahl je sledila začrtani ideologiji. V filmu Hitler postane *a larger-than-life figure*,¹⁰ skorajda božanstvo, vsi drugi ljudje v filmu zaradi glorificiranja kolektivizma izgubijo svojo individualnost. Pravzaprav so v *Triumfu volje* bolj kot vsebina pomembni učinki. Hitler kot idejni vodja in glavni nadzornik celotnega projekta se je dobro zavedal potrebe po preseganju realnosti. Podobe so bile strukturirane tako, da so delovale kot resničnost. Prizori obraza, mimike in telesa so neodvisno od njegovega govora prikazovali Hitlerjevo moralno in duhovno držo. Po *Triumfu volje* ni bilo nobene potrebe več po novih filmih o Hitlerju. Enkrat za vselej

8 The German Hollywood Connection, <http://www.germanhollywood.com/rief.html>, 20. 5. 2007.

9 Vse: Wikipedia. sl.wikipedia.org/wiki/Triumf_volje, 23. 5. 2007.

10 Frazo, ki v slovenskem jeziku pomeni nekaj takega kot 'osebnost, večja kot življenje', bom pustila v izvirniku, saj bi bil vsak prevod v slovenščino subjektiven in premalo poveden. The German Hollywood Connection, <http://www.germanhollywood.com/rief.html>, 20. 5. 2007.

7 Uradna stran o Leni Riefenstahl, <http://www.leni-riefenstahl.de/>, 23. 5. 2007.

je bil prikazan tako, kakor si je sam predstavljal svoj potret (Mihelič 2005: 13).

Sklep

Leni Riefenstahl je hkrati ena najzanimivejših žensk prejšnjega stoletja in ena od najkontroverznih osebnosti v zgodovini filma. »O njej kot ženski in umetnici ter o njenih filmih *Triumf volje* in *Olimpiada* je ustvarjen pravi mit«.¹¹ Njeno življenje je bilo polno vzponov in padcev. Preseneča izrazita dvojnost mnenj – po eni strani ji priznavajo pionirske zasluge v svetu filma, povzdignjena je v kultno osebnost (njeno ime je legenda, pa naj se pojavlja v vlogi plesalke, igralka, režiserke ali fotografinja), po drugi strani pa je bila označena za simpatizerko Hitlerjevega režima in celo za fašistično *femme fatale*. Na izrazito dvojnost njenega življenja še danes opominjajo njeni filmi, v katerih se kažeta hkrati režiserkina umetniško genialnost in tudi neželena preteklost (prim. Taschen 2000). Kot »triumf (zmago) volje« lahko označimo tudi njeno življenje – Leni Riefenstahl je preživela Hitlerja, evropske dikta-

torje, medijske linče, feministični molk, hudo helikoptersko nesrečo, živela preko 100 let – in pristala v vseh filmskih enciklopedijah. Film *Triumf volje* je postal eden najbolj reprezentativnih dokumentov resničnosti iz obdobja nacistične Nemčije. Vprašanje, ali spada v sfero dokumentarnega, propagandnega ali celo eksperimentalnega filma, pa ostaja nerešeno.

Viri in literatura

JOVANOVIČ, Jovan (2005), Leni Riefenstahl – dokumentaristka in/ali propagandistka. Kino klub JSKD, http://www.jskd.si/dejavnosti/film/seminar/klub/list_riefenstahl_05.htm, 30. 5. 2007.

LESKOVŠEK, Nataša: Simbolizem in propaganda v nacistični Nemčiji (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (2005), <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Leskovsek-Natasa.PDF>, 28. 5. 2007.

MIHELIČ, Aleša: Leni Riefenstahl in *Triumf volje* (Seminarska naloga). Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij (2005), <http://www.ish.si/~ljish8/files/PDF2005-2006/Mihelic-A-Leni-2005.pdf>, 4. 6. 2007.

SIGMUND, Anna Maria: *Ženske nacistov*. Ljubljana: Orbis, 2004.

TASCHEN, Angelika (ur.): *Leni Riefenstahl: five lives – fünf Leben – cinq vies*. Köln: Taschen cop., 2000.

ŽIŽEK, Slavoj: Learning to Love Leni Riefenstahl. *These Times* 27/22, 10. september 2003, <http://www.inthesetimes.com/article/102/>, 12. 12. 2007.

¹¹ The German Hollywood Connection, <http://www.germanhollywood.com/rief.html>, 20. 5. 2007.

Leni Riefenstahl and »Triumph des Willens (Triumph of the Will)«

Examined is the life and work of Leni Riefenstahl, a world-renowned dancer, actress, film producer, film-maker, and photographer who had been active well into her nineties; yet she had never managed to dispel associations connected with the Nazis and the Third Reich. It is ironical that her films about Nazi Germany, Hitler, and heroic Olympic Games have preserved the memory of her artistic genius on one hand but simultaneously of her undesirable past on the other. The film *Der Heilige Berg* (The Holy Mountain, 1926) served as a springboard for her prolific career in the world of moving pictures. Upon establishing her own production house in 1931 she set upon realizing her own film ideas. Her feature film *Das Blaue Licht* (The Blue Light) was awarded at the Venice Film Festival in 1932. She became renowned world-wide with her documentary on the 1934 Nuremberg congress of the Nazi Party, *Triumph des Willens* (Triumph of the Will). Similar was her later film about the 1936 Olympic Games in Berlin, *Olympia*. After World War II Riefenstahl spent several years in prison, which terminated her career as film director and labeled her an outcast. When she resumed working in her sixties she took up photography and created a series of photographs of the hitherto unknown Nuba tribe in Sudan. At age 70, Riefenstahl began pursuing underwater photography that later resulted in several volumes of photographs and a documentary.

In this article, special emphasis is on Riefenstahl's documentary *Triumph of the Will* that has been proclaimed the best propaganda film ever produced. A skillful blend of art, Nazi ideology, and symbolism, the film carries a very effective propagandistic message. Although employing a variety of new techniques, which are still being admired, *Triumph of the Will* was controversial for its political implications.

All of the above makes Leni Riefenstahl one of the most intriguing women of the 20th century and, at the same time, one of the most controversial personalities in the world of film. It is this author's opinion that ethnology and cultural anthropology should start paying more attention to this versatile artist whose work and life could yield a number of inspirations for both.

POPRAVEK:

Pravilna tipologija članka Marije Jurić Pahor Globalizacija kot izziv za raziskovanje identitet (stran 26) je izvirni znanstveni članek | 1.01 in ne kratek znanstveni članek | 1.03. Prav tako je pravilna tipologija članka Jerneje Ferlež Prebivanje kot vzajemno prilagajanje med človekom in bivalnim okoljem: primer Maribora (stran 5) izvirni znanstveni članek | 1.01 in ne Pregledni znanstveni članek | 1.02, kot je bilo pomotoma objavljeno v *Glasniku SED* 47 | 3,4 2007. Avtoricama se za nastali napaki opravičujemo.